

BRUSSEL IN 3 BOUWERKEN (2026)

In Brussel de Heizel parkeren, nemen lijn 7 (dagkaart) die stopt bij:
Buyl / Cambre / Legrand Vanaf daar:

10-15 minuten rustige wandeling richting Bois de La Cambre (het Ter Kamerenbos)

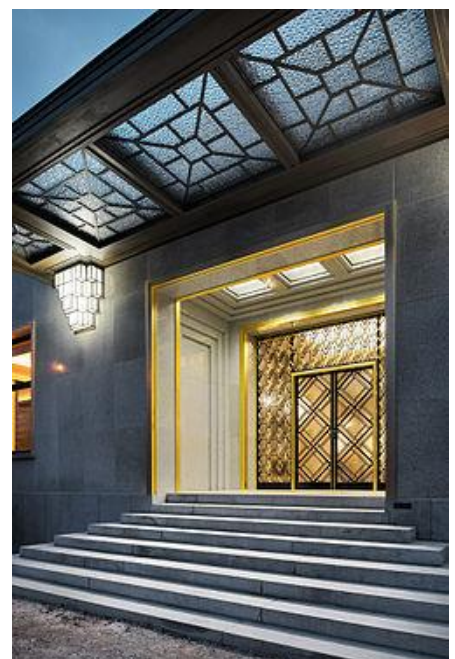
1. **Villa Louis Empain Avenue Franklin Roosevelt 67**
1050 Elsene (Brussel), Brussel Art Deco tot in perfectie

Vanaf Buyl/Cambre richting Centraal Station (Lijn 7)

2. **Bozar / Victor Horta → stad, cultuur, midden. (1928)**
Ravenstein passage/architect Alexis Dumont (1950)

Vanaf Centraal Station terug de Heizel (Lijn 7)

3. **Koning Boudwijnstadion**



1. De Villa Empain

De Villa Empain ligt aan de rand van Brussel, bij het Ter Kamerenbos.

Architect Michel Polak (1885 - 1948) bouwde hier in 1930 een residentie voor Louis Empain, (1908-1976) erfgenaam van industrieel Baron Empain met een enorm vermogen van circa 1,65 miljard Belgische franks (anno 1930.) Polak was een gevierd architect. Hij kende materialen als brons, marmer en tropisch hout tot in detail, en zeer in trek bij de 'rich and famous' van toen. De villa paste bij de status van Louis Empain in zijn jonge jaren. Maar hij woonde er nauwelijks. Na een ingrijpende persoonlijke ommekeer besloot hij afstand te nemen van zijn luxelevens. In 1937 schonk hij de villa aan de Belgische staat, ten behoeve van de nabijgelegen kunstopleiding La Cambre. Onder leiding van Henry Van de Velde (de architect) en later Herman Teirlinck (zijn latere opvolger) werd de villa ingericht als museum voor decoratieve kunsten. Tijdens en na de oorlog kreeg het gebouw andere functies, tot zelfs 15 Sovjetambassade. Dat was tegen de zin en voorwaarden van Louis Empain. Hij vocht de schenking van toen aan en kreeg de villa in 1963 weer in zijn bezit. Daarna volgden er nog wisselende bestemmingen: RTL, leegstand, verval. Sinds 2007 is de Boghossian Foundation eigenaar. Een stichting opgericht door de familie Boghossian (juweliërs, internationale handel) met als doel 'bruggenbouwer' tussen Oost en West via kunst en cultuur.

Met uiterste precisie leidde architect Francis Metzger deze zeer complexe restauratie. Een autoriteit op dit gebied. Eerder werkte hij aan onder meer het eerste bouwwerk van Victor Horta: het Maison Autrique, aan de Chaussée de Haecht 266, Schaarbeek-Brussel, en de Bibliothèque Solvay, Leopoldpark 137, Etterbeek-Brussel (architecten Constant Bosmans en Henry van de Velde). Bij de aanvang in 2006 werden de werkzaamheden begroot op 4 miljoen euro. Dat werd uiteindelijk 20 à 25 miljoen euro bij de oplevering in 2010. Liefst vijf keer zoveel. Gezien de uiterst gedetailleerde aanpak begrijpelijk. Dit is geen opknappbeurt, maar restaureren op het scherpst van de snede op het hoogst niveau.



Diane Hennebert, de drijvende kracht achter de restauratie, stelde bij de aanvang vast dat er veel verdwenen was. Meubels, faience (geglazuurd aardewerk) en mozaïek. Een groot glasraam van Charles Michel was verwijderd en werd gereconstrueerd. Ook van de glazen plafondversiering van Paule Ingrand en Max Ingrand (glasramen lichtobjecten) moesten panelen worden vervangen. Het verdwenen meubilair moest worden opgespoord en waar mogelijk weer teruggebracht. Sinds 2010 is de villa open voor het publiek.



Tentoonstellingen geven het huis een nieuwe rol, met onder meer de horloges van het Franse horlogemerke Cartier. Thema's zijn, juwelen, design, luxe en vakmanschap. Een heel bijzonder detail bij de horloges van het Franse merke Cartier, de IIII is dus geen IV, IIII staat visueel mooier. Historische traditie ook, op oude klokken werd IIII vaker gebruikt, geeft symmetrie en rust.

Heel bijzonder is deze villa. Het is nooit echt een huis geweest. Altijd een idee van wonen. Eerst luxe en macht. Daarna cultuur en publiek gebruik. Nu rust en betekenis.

2. De Kunstberg - Palais des Beaux-Arts (BOZAR), kunstencentrum en concertzaal.



Midden in de stad, vlak bij de Kunstberg en het Centraal Station, ligt het Paleis voor Schone Kunsten – de BOZAR. Het gebouw is ontworpen door Victor Horta (1861-1947) en geopend in 1928. Van buiten oogt het rustig en streng. De gevelpatronen zijn een mengvorm. Geen vloeiende lijnen meer bij Horta, weinig ornament veel herhaling met motieven en sober materiaalgebruik. Het gebouw ligt op een schuine ondergrond. De Kunstberg ligt hoog en de straten lopen hier naar beneden. Horta heeft dat probleem omgezet in een kwaliteit. De entree ligt op straatniveau, maar binnen zakt het vloerpeil geleidelijk. Zo komt men al lopende vanzelf in de Henry Le Bœufzaal, die als het ware aan het eind van de helling is opgenomen. Doe de deur open en hier ligt een verborgen schat. Het is ‘classico’, tijdloos, rustig en goed in balans. Geen kopie van het klassieke, maar het gebruik van de juiste maat en verhoudingen. De afwerking heeft nog iets van Art Deco, maar is vooral functioneel. Wat hier bijzonder is: hoe met de beperkingen is omgegaan. Midden in de stad, weinig ruimte, een lastige helling – en toch klopt alles. Het is voortdurend schuiven, passen en meten. Zelfs de stoelen zijn zo ontworpen dat ze na gebruik verplaatsbaar zijn. Architectuur als organisatie van de uiterst kleine en beschikbare ruimte.

In deze zaal vindt jaarlijks de Koningin Elisabethwedstrijd plaats, een van de belangrijkste concoursen ter wereld voor jonge musici. De winnaar van het pianoconcours 2025 is de jonge Hagenaar Nikola Meeuwse (23). Tijdens de finale speelde hij het Pianoconcert nr. 2 van Sergej Prokofjev: krachtig, virtuoos, maar ook speels en expressief.

Als liefhebber van de wielersport (de koers) belichaamt hij voor mij dan ook wat Baldassare Castiglione in *Il Libro del cortegiano* (1528) ‘sprezzatura’ noemt: de kunst om iets zo beheerst te doen dat het lijkt alsof het vanzelf gaat.



3. De Heizelvlakte: het Jubelstadion (1930), het Heizelstadion (1945) en het koning Boudewijn stadion (1998)



In 1921 krijgt de stad Brussel de terreinen van de Heizelvlakte in handen, na de uitbreiding met Laken. Laken was vroeger een zelfstandige gemeente net buiten Brussel. Voor de viering van 100 jaar Belgische onafhankelijkheid en de Wereldtentoonstelling van 1935 besluit men een groot stadion te bouwen. De bouw start in 1929. In korte tijd verrijst het grootste stadion van België, met plaats voor ongeveer 70.000 toeschouwers. Het stadion is modern, maar heeft ook klassieke trekken. Dat zie je in de heldere opbouw, de goede verhoudingen en de beelden en ornamenten in Art Deco-stijl.

In 1935 volgt de Wereldtentoonstelling. De Heizel verandert dan in een tijdelijke stad met paviljoens en grote hallen. Hier laat België zien wat het kan: industrie, techniek en cultuur. De architectuur is vaak Art Deco: modern, maar ook statig en representatief. België sluit hiermee aan bij een bredere Europese ontwikkeling, die later ook zichtbaar wordt op de Wereldtentoonstelling van Parijs in 1937. Daarbij kijkt België sterk naar Frankrijk als voorbeeldland. Architect Joseph Van Neck (1888-1969) speelt hierin een centrale rol. Hij ontwerpt niet alleen het stadion, maar ook belangrijke gebouwen voor de tentoonstelling, zoals het Groot Paleis (Palais des Expositions).

Het stadion heeft een voetbalveld, een atletiekpiste en een houten wielervedstrijden baan. Die wielervedstrijden baan is ontworpen door architect Albert Herent en kon worden afgebroken. Nog vóór de officiële opening vinden er al wielervedstrijden plaats. Rond 1930 is baanwielervedstrijden in België een grote volkssport. Niet alleen op de weg, maar juist ook op de piste. Wedstrijden vinden plaats op houten velodrooms, vaak in de stad, dicht bij het publiek. De sfeer is direct en intens: snelheid, geluid en spanning. Bekend zijn vooral de zesdaagse: volle tribunes drank en frieten en veel publiek. De renners zijn echte vedetten: krachtig tactisch altijd in duel. In het Heizelstadion past die houten wielervedstrijden baan perfect in die tijd. Ze is tijdelijk, maar sluit aan bij een cultuur waarin wielervedstrijden leeft.

De officiële opening is op 14 september 1930, met een voetbalwedstrijd tussen België en Nederland. Het stadion is bedoeld voor grote evenementen en massabijeenkomsten: open, groots en direct. Na de Tweede Wereldoorlog verandert de naam van Jubelstadion in Heizelstadion. In de jaren daarna vinden er allerlei sportevenementen plaats, zoals wielervedstrijden, atletiek en voetbal.

Het Heizelstadion ontving ook in 1948 een andere volkssport, de ontmoeting voor het Europees Kampioenschap middengewicht boksen tussen Marcel Cerdan en de jonge Belgische bokser Cyrille Delannoit. Delannoit, jong en fysiek sterk (Tarzan), was afkomstig uit een arbeidersgezin in een volkswijk van Geraardsbergen. Tarzan bokste agressiever en nam het initiatief. Cerdan was de favoriet, duidelijk sterker ook was al een grootheid in Frankrijk maar... hij raakte geblesseerd (schouder/arm) tijdens het gevecht. Delannoit bleef rustig en bleef technisch boksen. Resultaat: Delannoit wint op punten. Een kleine Belg verslaat de grote kampioen uit Frankrijk. Feest, drank..

In 1958, tijdens de Expo '58 (met het Atomium), stond de Heizel opnieuw in de internationale belangstelling. Het stadion zelf bleef toen grotendeels hetzelfde. In 1971 kwam er rond het veld een tartanbaan. Daardoor konden er ook atletiekwedstrijden plaatsvinden. Sinds 1977 wordt in dit stadion de Memorial Van Damme gehouden, genoemd naar Ivo Van Damme, een groot Belgisch talent op de 800 en 1500 meter. Hij overleed in 1976 bij een auto-ongeluk in Zuid-Frankrijk. In 1985 volgt een zwarte bladzijde: het Heizeldrama. Op 29 mei 1985, tijdens de finale van de Europacup I tussen Liverpool FC en Juventus FC, breekt paniek uit onder supporters. Mensen dringen samen. Een muur in vak Z begeeft het. Veel mensen worden verdrukt of vallen. Er vallen 39 doden en honderden gewonden. Het is een van de zwaarste stadionrampen in Europa. Na dit drama wordt duidelijk dat het stadion niet meer veilig is. Grote aanpassingen zijn nodig. In de jaren negentig werd het stadion grondig vernieuwd en kreeg het zijn huidige naam: Koning Boudewijnstadion

1994-1998 Bob VAN REETH - architect, ontwerp en visie en Studiebureau Greisch → constructie en techniek krijgen de opdracht voor renovatie. Doelstelling zijn duidelijk; een betere scheiding van supporters, veilige en overzichtelijke tribunes, en een brede circulatie en goede toegang, nadruk op efficiënt en veilig gebruik

Van het originele stadion wordt maar één gevel bewaard, vandaag zichtbaar aan de ingang van de hoofdtribune. Van Reeth koos hier voor een duidelijke en sobere aanpak: In de rood-terra baksteen van Van Reeth – zijn bijna archetypische standaardsteen – schuilt de ware ingreep. Niet opzichtig, maar precies gedetailleerd. Het stadion wordt geen gebouw meer, maar een bastion. Een fort dat zich afsluit en tegelijk zijn geschiedenis bewaart. Door het lijmen van de rode baksteen ontstaat het beeld van een duidelijke wand; gesloten, stevig en beheerst – als een robuuste verdediging die catenaccio speelt. Catenaccio betekent letterlijk “grendel” (slot op de deur). Het is een Italiaanse voetbalstijl die draait om sterk verdedigen.

Kort: sprezzatura + catenaccio = architectuur +

